

Kõne advendimõistisklusel
Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus
5. detsembril 2018
Urmas Viilma, EELK peapiiskop

Austatud ekstsellentsid, daamid ja härrad, head õed ja vennad!

Sissejuhatus

Järjekordne Issanda aasta hakkab lõppema. Kindlasti on selles olnud palju, mida enesega ühes võtta ka järgnevasse aastasse. On asju, mida võime meenutada rõõmuga südames, on ka selliseid, mis jäävad kripeldama või muudavad meele mõruks. Tihti arvame, et oleme ise teinud kõik selleks, et rõõmsaid hetki ja ilusat oleks rohkem – ainult teised on need, kes on suutnud mõne kauni asja ära rikkuda. Teinekord on aga peeglisse vaatamisest kasu, et näha ennast selliselt, nagu näevad kõrvalseisjad. Aastalõpp on selline tagasi ja peeglisse vaatamise aeg.

Jõulustseen pagulastega

Advendiaja juurde kuulub jõulustseeni kujutamine kirikutes, linnaväljakutel, postkaartidel ja poeakendel. Keegi on kunagi teravmeelselt tõdenud, et kui kõrvaldada jõulustseeni kõik juudid, araablased ja põgenikud, jääksid pildile ainult loomad. See tähelepanek juhatab meid otse eelmise nädala kõige palavama teema juurde, milleks oli ÜRO rändedokument. Samal esmaspäeval, kui riigikogu seda küsimust Toompeal keevaliselt arutas, pidas Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku parlament ehk kirikukogu Tallinnas oma istungjärku. Avajumalateenistuse jutluses sõnastasin kirikujuhina kiriku seisukoha selles küsimuses nõnda: *„Meie ülesanne kirikuna ja ristiinimestena on näha poliitika ning kõikide paktide ja lepingute taga inimest – ligimest, kes vajab abi. Ligimese tasandile asudes peame abivajajas ära tundma Kristuse enda. See ei tähenda üht poolt valides massiimmigratsiooni toetamist ega teist poolt valides abivajajate selekteerimist nende usu või rahvuse alusel. Me peame olema Kristuse poolel.“*

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on oma tollase eksiilkiriku kaudu 1947. aastal asutatud Luterliku Maailmaliidu asutajaliige. Täna kuulub sellesse maailma luterlasi ühendavasse osaduskonda 148 luteri kirikut 99 riigist enam kui 75,5 miljoni liikmega. Luterlik Maailmaliit asutati pärast II maailmasõda eesmärgiga aidata lahendada ootamatult Euroopas tekkinud põgenikekriisi, mis puudutas ka umbes 70 000 eesti põgenikku. 1947. aastal oli üks kuuest põgenikust maailmas luterlane. Nõnda on põgenike küsimus luterlastele tänini väga hingelähedane. Kuigi sellest Kodu-Eestis vähe räägitakse, oli just Luterlik Maailmaliit see organisatsioon, kes aitas pärast sõda Euroopa põgenikelaagritest maailma turvalistesse riikidesse – sealhulgas Kanadasse, Ameerikasse, Austraaliasse – ümber paigutada kümneid tuhandeid eesti pagulasi ning leida neil esmane töö ja kodu. Luterlik Maailmaliit on tänaseni ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ametile (*ingl* UNHCR) üheks suurimaks partneriks, aidates iga-aastaselt teenida erineval viisil 2,3 miljonit inimest põgenikelaagrites Lõuna-Sudaanis, Burundis, Põhja-Iraagis, Kesk-Aafrika Vabariigis, Kamerunis, Süürias ja Jeruusalemmas. See kontekst on oluline, et näidata, milline on see pere, kuhu kuulub Eesti Evangeelne Luterlik Kirik. Eile anti Brüsselis Euroopa Parlamendi esimesele asepresidendile Mairead McGuinness'ile üle Euroopa kirikute rändekomisjoni ja Euroopa Kirikute Konverentsi koostöös valminud jõulupöördumine, milles kutsutakse Euroopa riike ja rahvaid, poliitilisi juhte ja kirikuid üles mitte muutuma teiste kannatuste suhtes ükskõikseks, vaid selle asemel pidama kalliks abi vajavate inimeste väärikust ning mõistma, et külalislahkus võõraste suhtes on osa meie kristlikust ja euroopalikust pärandist. Selle pöördumise on omalt poolt heaks kiitnud üle 30 Euroopa kirikute ja oikumeeniliste kogude juhid, teiste seas ka Eesti Apostlik-õigeusu Kiriku metropoliit Stefanus ja mina Luterliku Maailmaliidu asepresidendi ja

EELK peapiiskopina. Meie vahetu panus on kogu selles suures ja üllas töös nagu tilk ookeanis, kuid see ei vähenda meie jaoks oluliseks peetavate väärtuste kaalu.

Kirik hoolib

Kirik hoolib ega ole seadnud kordagi kahtluse alla abivajaja aitamist rahvuse, usu või muude eristuvate tunnuste tõttu. Püüame aidata nende oskuste ja ressurssidega, mis meile on jõukohased. Selle tunnistuseks on meie mitmete koguduste regulaarne töö intellektipuudega inimestega, tänavalastega, kodutute ja töötutega. Paljud meie kogudused peavad supiköökide ja jagavad igapäevaselt rõiva- ja toiduabi vähekindlustatud peredele. Lisaks ainelisele toe pakkumisele tegeletakse kiriku perekeskustes paarinõustamisega ja lähisuhtevägivalla küsimustega. Nimetamata ei saa jätta diakooniahaiglas ja vanadekodudes tehtavat tööd eakatega, ka dementsetega. Mitmes koguduses tegeletakse laste päevahoiu või lasteaia pidamisega. Tegutsevad luterlikud üldhariduskoolid ja Eesti vanima erakõrgkoolina usuteaduse instituut, kus lisaks vaimulikele valmistatakse ette hingehoidjaid meditsiini- ja hoolekandeesutustele. Kõige selle kõrval toimub koguduste juures tavapärase laste- ja noortetöö, millesse on kaasatud üle 4000 lapse ja noore. Laulupeo juubeliaasta eel on hea meelde tuletada, et EELK kogudustes tegutseb 170 laulukoori, milles laulab üle 2300 laulja. EELK koguduste igapäevategevusse on regulaarselt kaasatud üle 5000 vabatahtliku. Sellega paralleelselt toimub kiriku põhitöö – jumalateenistuste, ametitalituste ja kontsertide pidamine, millel kokku osaleb aastas üle 700 000 inimese. Kirik kuulutab Jumala sõna ja teeb lakkamata armastuse ja hoolekandetööd. Kahjuks ei ulatu see tegevus reeglina peavoolumeedia pealkirjadeni, sest selles töös puudub intriig. Armastuses ei ole kunagi intriigi. Armastus on oma olemuselt ennastandev, mitte ennastkehtestav.

Iga inimhing on tähtis, ka selleks, et rahvas püsiks

Kui räägime rändest, ei saa minna mööda Eestist lahkujate küsimusest. Eesti rahvastiku prognoos aastani 2060 näitab üha süvenevat kurba tendentsi rahvastiku vähenemise suunas. Kuigi juba praeguseks on iseseisvuse taastamise järgest Eestist vabatahtlikult lahkunud rohkem inimesi, kui II maailmasõja keeristes sõja ja vägivalla eest põgenedes, väheneb Euroopa Liidu statistikaagentuuri Eurostat andmetel Eesti elanikkond eesoleva 40 aastaga veel ligi 200 000 inimese võrra. Vähenemine on tingitud väikesest sündivusest aga ka väljarändest. Sellises olukorras tuleb rakendada kiiresti ja kõik abinõud iga inimelu, olgu väikese või suure, väärtustamiseks.

Keeruliseks ning palju pingeid ja vastasseise, samuti möödarääkimisi on tekitanud selles kontekstis küsimus, millal algab inimelu ja sellega kaasnevad inimõigused ning kus on vanemate, riigi või meditsiini otsustusõiguse piir veel sündimata lapse elu üle otsustamisel. Mõeldes erinevatel põhjustel sündimata jäetud laste küll suure, aga õnneks siiski kahaneva arvu peale, olen tänulik, et Eesti riigis lubatakse juba 22 nädala vanuse enneaegselt sündiva lapse elule aitamiseks rakendada aktiivselt kogu meditsiiniline abi. Eestis sünnib enneaegsena 5,5%, Euroopas umbes 10% lastest. Väga väikeseid enneaegseid, kelle sünnikaal on alla 1 500 g ja kes on sündinud enne 32. rasedusnädalat, moodustavad Eestis umbes 1% kõikidest sündidest. Tegelikult polegi need protsendid tähtsad. Kui kasvõi üks neist eriti väikestest lastest sirgub täiskasvanuks, oleme astunud suure sammu elu väärtustamise teel. Iga inimhing on tähtis!

Inimestest hoolides ja nende elu ja tervist väärtustades peame märkama ja reageerima ka igale lähisuhtevägivalla juhtumile enese ümber. Seda eriti laste ja naiste vastu suunatud vägivalla puhul. Sellega haakub esmaabikoolitajate ennastunustav selgitus- ja koolitustöö elude hoidmise ja väärtustamise nimel. Igal aastal võiks jääda ellu 1000 inimest, kui kõrvalolijad oskaksid ja julgeksid osutada elementaarset esmaabi oma ligimesele. Märkamine ja vastutuse võtmine

sõbra, tuttava või ka päris võõra eest, aitaks vähendada alko- ja narkojoobes eluohtlikku seisundisse sattunud laste, noorte ja täiskasvanute hulka. Sama puudutab sügavas depressioonis viibijate ja enesetapule kalduvate, sageli just meesterahvaste elu tähelepanemist ja märkamist. Nende küsimustega tegelevad hingehoidjad, keda kirik oma kõrgkoolis koolitab, nagu ka kaplanid kaitseväes, kaitseleiidus, politsei- ja piirivalveametis ning vanglateenistuses. Kui suudaksime koostöös riigiga ühtse kaplanisüsteemi luua ka meditsiini- ja hoolekandeesutuste tarvis, oleks paljud inimesed vähemalt keerulistel eluhetkedel õnnelikumad.

Isiklik panus rahvastiku juurdekasvule

Mure rahvastiku vähenemise pärast pani mind mõtlema, kuidas kirik või ka mina isiklikult kirikupeana saaksin anda omale jõukohase panuse selle probleemi lahendamisse. Saan teha seda, milleks ma olen kutsutud ja seatud. Arvan, et täna on siin paslik koht anda lubadus, et olen valmis alates 2020. aastast viie aasta kestel isiklikult ristima kõik lapsed, kes sünnivad perre kolmanda ja sealt iga järgmise lapsena. Miks mitte korraldada siis juba terve pere, vajadusel ka vanemate ja vanemate laste ristimine. Kuidas see täpselt kõik võiks toimuda – seda jõuan veel läbi mõelda ja kaasvaimulikke kaasates korraldada. Kui see lubadus võiks julgustada kasvõi ühe pere juurdekasvule, oleksin siiralt õnnelik ja Jumalale tänulik.

Pühakodade renessanss Tallinnas

Möödud aasta on olnud märkimisväärne arvestades mitmete pühakodade saatust. Tallinna toomkirik, mille ehitamise algus jääb umbes 800 aasta taha, on saanud lõpuks siin tegutseva koguduse omandisse, kui Tallinna linn otsustas kiriku kogudusele mööduva aasta kevadel üle anda. Tallinna linnale kuulub tänu ka Mustamäel ehitamisel oleva kiriku toetamise eest, toomkiriku kõrval asuva Piiskopi aia rajamise eest, nagu ka paljude teiste Tallinna pühakodade läbimõeldud toetamise eest. Olukorras, kus riiklik Pühakodade programm elab oma viimast aastat, on pealinnas taas elustumas „Kirikute renessansi“ programm.

30 aastaga ligi poolsada uut ja taastatud pühakoda Eestis

Aastakümnete kestel on riigi ja omavalituste toel saanud korda või taastatud kümneid ja kümneid Eestimaa kirikuid. Ajal, mil mujal Euroopas pigem räägitakse kirikute sulgemisest, isegi müügist, on Eestis viimase kolmekümne aasta kestel toimunud vaikne, kuid järjepidev kirikute renessanss. Eneselegi üllatuseks jõudsin 30 viimase aasta kestel Eestis taastatud ja taas kasutusele võetud või uuena rajatud pühakodasid ja sakraalhooneid kokku lugedes peaaegu poolesajani. Lõppeval aastal said taaspühitsetud näiteks Naissaare ja Kaitseväe kalmistu kabelid ja päris uusrajatisena pühitseti hiljuti Tallinna uue vangla kabel. Vaikida ei saa pärast koguduse pankrotti uuesti kasutuskõlblikuks muudetud ja multifunktsionaalselt kasutusele võetud Narva Aleksandri kirikust. Ehitustööd on kohe algamas Saku kiriku ehitamiseks ning ehitusprojekti koostamine on töös Saue ja Jõgeva kirikute jaoks. Mõne aasta pärast saame kõneleda juba 50 uuest või uuesti kasutusele võetud luterlikust pühakojast Eestis. Kui lisame siia teiste konfessioonide pühakojad, samuti umbes 50, siis tundub paljulevitatud legend Eestist kui kirikukauge rahvaga maast üsna ebausutav. Kui palju pingeid ja möödarääkimisi kaasa toonud Niguliste kiriku kompenseerimise küsimus peaks veel sel aastal jõudma positiivse lahenduseni, nagu lootus on, saab Nigulistest esimene taastatud ja kasutamiskõlblik ajalooline luteri kiriku hoone, mille kohta võib öelda, et selle saatuse oli saada müüdnud ja ka seda mitte kiriku omal initsiatiivil. Kõikide pea poolesaja kiriku ja muu pühitsetud ruumi taastamine on toimunud kiriku, riigi ja omavalituste ühisel jõul. EELK oma arvutused viimase 5 aasta kohta kinnitavad, et oleme ajaloolistesse pühakodadesse kiriku, koguduste, välismaa sõpruskoguduste, eraannetajate ja koguduste liikmete toel investeerinud 10 miljonit eurot.

Eetiline jõukus?

Kõik kirikute ehitamised-taastamised on toimunud hoolimata koguduste väga piiratud võimalustest. Viimaste aastate majanduskasv on õnneks loonud uusi võimalusi mitme pühakoja restaureerimiseks või rajamiseks. Samas, kas majandus peabki lõputult kasvama? Kas see on vajalik ja eetiline? Lugesdes uudiseid, et maailma kaheksal miljardäril on kokku sama palju vara kui poolel inimkonnal, siis küsin, kus on piir? Minu hinnangul peaksime kõik enese jaoks määrama oma vajaduse piiri. Ülejäänu kuulub ühiskonda panustamiseks, näiteks heategevusena. Heaks näiteks on EELK Toetusfond, mis asutati mitme Eesti tunnustatud ettevõtja poolt eesmärgiga anda võimalus head teha.

Tarbimiseetika

Paljud inimesed ei seo oma isiklikku tarbimist eetikaga, eriti keskkonnasäästlike eluviisidega. Väidetavalt pidavat kogu maailma lihatööstus tootma kordades enam kasvuhoonegaase kui kogu transport kokku. Kui jätkame liha söömist sama isukalt, ei ole Pariisi kliimaleppega seatud siht alandada maailma temperatuuri 1,5 C° lihtsalt võimalik. Peaksime teadlikult minema üle ego-keskselt mõtlemiselt öko-kesksele mõtlemisele, et elada eetiliselt ja säästa keskkonda ka tulevate põlvkondade jaoks. Üks minu hea sõber soovitas tuua jõuluks metsast koju inetu ja räabakas kuusepuu, et säästa neid puid, mis on ilusad ja võiksid suureks kasvades olla elujõulisemad. Suured muutused algavad väikestest, kuid teadlikest otsustest.

Kiriku sotsiaalne vastutus

Mööduval aastal õnnestus eestimaalastel teist korda lähiajalooos tervitada oma kodumaa pinnal Rooma paavsti. See oli kindlasti üks aasta tähtsündmuseid, mille mõju vältab veel pikalt. Mulle meenub oikumeenilisel noortekohtumisel paavst Franciscuse poolt öeldu: „*Kristlik elu on me elu ja me tulevik ja me lootus! See ei ole mingi muuseum.*“ Mulle jäi see meelde, sest kogen sageli ise, kuidas kirikut ja kristlust tahetakse suruda minevikku, lükata ajalukku, lukustada muuseumisse. Kirikul ja usul on aga elav ja aktiivne olevik ning lootusrikas tulevik. Nädala eest kinnitas EELK kirikukogu luteri kiriku lähikümneni strateegia, mille visiooni peatükis on muuhulgas kirjutatud: „*Vabal rahvakirikul on sotsiaalne vastutus. Jumala armastus julgustab vaatama armastuse silmadega meid ümbritseva loodu ja kõigi kaasinimeste poole ning aitab iseäranis märgata, lohutada ja toetada neid, kes on väetid, haiged, hädasolijad ja tõrjutud. Kirik peab aitama teha nende hääle avalikult kuuldavaks. Ühiskondliku õigluse, rahu ja loodu hoidmise eest väljaastumine on osa sellest, mida tähendab olla kirik ja kristlane.*“

Viimaste nädalate sündmused Eestis ja mujal maailmas kinnitavad, et liidrid võivad ehitada, kuid ka lõhkuda. Sõnum võib olla hea, kuid kui seda öelda südametult, on sel vastupidine mõju. Üle piiri minna on alati lihtne, piiri pidada aga väga keeruline. Piirideta maailmas pole vabadust, vaid valitseb hirm. Hirm ei ole hea nõuandja ei oleviku ega tuleviku tarvis. Vajame hirmu asemel rahu, mis ei tähenda lihtsalt vastuolude puudumist, vaid on miski, mis on tajutavalt kohal- ja juuresolev. Kui saavutame rahu, oskame ehitada sildu, mis ulatuvad üle piiride, tarade ja kuristike. Selliseks sillaks on armastus, mis sai ilmsiks jõuluõöl Petlemmas sündinud lapses. Jumal sai inimeseks. Jeesus Kristus sai sillaks taeva ja maa, igaviku ja ajaliku vahel. Tema armastus on avanud meile tee sellele sillale ning me saame sinna kaasa võtta ka kõiki teisi, keda me kristliku ligimesearmastusega puudutame.

Täna kõiki, kes minu kutsele vastasid ja tänasel adventimõitisklusel ja vastuvõtul osalevad. Soovin teile kaunist adventiaja algust, rahu südamesse ja hinge ning rohket Jumala õnnistust!